

KLASSEOBSERVATIE DOOR KLEINE GROEPEN STUDENTEN ALS ONDERDEEL VAN DE LERAARS- OPLEIDING

M. A. BUTER-LEZER en W. J. MOLEMAN

1. WAAROM DIT ARTIKEL

Op de eerste vergaderingen van het Inter-Universitaire-Contact-Stafleden-Leraarsopleiding voor leraarsopleidingen (INSLO) bleek een groot tekort aan concrete beschrijvingen van nieuwe ontwikkelingen. Onderstaand artikel is een verslag van een experiment binnen het kader van het Pedagogisch-Didactisch Instituut, afdeling Leraarsopleiding, van de Universiteit van Amsterdam.

Deze afdeling is belast met het verzorgen van de algemene didactische en pedagogische opleiding van \pm 400 studenten per jaar.

2. OPZET VAN HET EXPERIMENT

2.1. *Uitgangssituatie*

Gedurende de tweede helft van het collegejaar 1967/68 kregen de medewerkers van Prof. Dr. J. Koning de gelegenheid naar eigen inzichten 12×2 college uren te vullen.

Dat betekende dat de grote massa der studenten, die tot dusverre hoorcolleges hadden gevolgd, nu in groepen van 20 à 30 onder leiding van telkens twee medewerkers, werkcolleges konden volgen.

Hoewel vorm en inhoud vastgesteld konden worden door de medewerkers per groep, was niet het experiment het hoofddoel, maar het zo goed mogelijk opleiden van de aanstaande docenten in dit korte tijdsbestek.

2.2. *Onze doelstelling*

Wij realiseerden ons dat wij te doen hadden met studenten waarvan een deel niet spoedig of nooit leraar wil worden en een deel zijn aanstaande leraarsbetrekking beleeft als een gebrek aan beter.

Wij wilden echter zoveel mogelijk studenten positief motiveren ten opzichte van het leraar-zijn en de leraarsopleiding.

Het leek ons dat de aanstaande leraar in zijn opleiding het inzicht dient te verwerven, dat hij niet een geïsoleerd vakspecialist kan zijn, maar steeds weer in het belang van zijn leerlingen, zichzelf en zijn onderwijs moet functioneren in het grote geheel van een school. Boven-

dien hadden wij al geconstateerd dat vele studenten geen reële voorstelling hebben van de school. Hooguit benaderen zij het onderwijs vanuit de positie van eindexamenleerling. Wij formuleerden onze doelstelling dus als volgt:

- Maak de studenten enthousiast door hen in aanraking te brengen met de werkelijkheid van het middelbaar onderwijs.

2.3. *De vorm*

Wij hadden de beschikking over twee groepen, bestaande uit respectievelijk 21 en 30 studenten.

Wij besloten, gezien de doelstelling, de colleges op middelbare scholen te doen plaatsvinden.

De rectoren van de Osdorper Schoolgemeenschap (O.S.G.), Dr. J. G. van der Valk, en het Spinoza Lyceum, Dr. M. Goudekot, te Amsterdam, stelden hun school voor het experiment open.

Dank zij de medewerking van staf en docenten van beide scholen konden wij door de studenten in de lessen laten observeren. Daarna stond ons een lokaal ter beschikking waarin wij konden discussiëren over het waargenomen.

Omdat het voor ons niet vaststond, dat het bekende systeem van twee college uren per week voor ons doel het beste effect sorteert, besloten wij tot de volgende opzet.

De Osdorpgroep (20 studenten) volgde een programma op vijf aangesloten dagen in januari 1968; de Spinozagroep (21 studenten) zoveel mogelijk hetzelfde programma in de traditionele college uren in de maanden februari, maart en mei.

3. HET BLOKCOLLEGE IN DE OSDORPER SCHOOLGEMEENSCHAP

3.1. *Vorbereiding*

In een uitvoerig overleg tussen schoolleiding en ons werd onderzocht welke docenten in de betrokken week bereid waren studenten in hun lessen toe te laten en welke mogelijkheden het lesrooster bood.

Vervolgens werd samen met de rektor een observatierooster samengesteld. Om het proces zo ongestoord mogelijk te laten verlopen leek het ons noodzakelijk de studenten te laten kennismaken met schoolleiding, docenten en het gebouw, voordat de collegeweek begon.

Daartoe werd een kennismakingsmiddag georganiseerd, waarop tevens de docenten ruimschots gelegenheid hadden alle informatie te verkrijgen, over doel en opzet van het blokcollege.

De studenten werd afzonderlijk gevraagd de gang van het experiment niet in gevaar te willen brengen door eventueel „aanstootgevend” gedrag.

Hoe goed hun medewerking was, bleek uit de complimenten die na afloop van het college staf en schoolleiding hierover maakten.

3.2. *Programma*

De studenten werden ingedeeld in subgroepjes van drie. Iedere groep bestond uit een vrouwelijke en twee mannelijke studenten.

Qua vak werd gestreefd naar grote spreiding, bijv. geschiedenis-wis-kunde-sociografie en scheikunde-theologie-Engels.

In afwijking tot het Spinoza Lyceum kende de O.S.G. lesperiodes van negentig minuten.

Iedere dag begon het programma met 2×90 minuten (twee periodes) observatie, waarbij de studenten vanuit drie verschillende posities in de klas konden waarnemen.

Na een korte lunchpauze vonden rapportage en groepsgesprek plaats, afgesloten door een planning van de observatieactiviteiten voor de volgende dag ($3\frac{1}{2}$ uur).

De rapportage bestond uit een voorgesprek in de subgroepen van drie en daarna een plenaire bespreking van het waargenomen.

Aan het eind van de laatste middag vond een kritische terugblik op de afgelopen week plaats.

3.3. *Resultaten*

3.3.1. Tijdens de groepsdiscussies maakten in het verloop van de week zeer globale voorstellingen, bijv. ordeprobleem, plaats voor meer gedetailleerde begrippen, bijv. elementen uit het gedrag van de kinderen, het overdragen van de leerstof of de houding van de leraar.

Door het praten over eigen frustraties en door confrontatie met de werkelijkheid in de observatie, werden de groepsleden gedwongen meer relevante begrippen te gebruiken, zo kwam men op natuurlijke wijze tot het hanteren van vakbegrippen.

3.3.2. Het enthousiasme nam duidelijk waarneembaar met de dag toe. Er was (in een griepperiode) geen enkele absentie. De studenten kwamen steeds met nieuwe observatie-ideeën.

Enkele studenten spraken uit, dat gericht onderzoek dringend noodzakelijk is.

3.3.3. Het saamhorigheidsgevoel in de subgroepen en in de grote

groep groeide met de dag. Men ging elkaar beter begrijpen en meer rekening met elkaar houden. Er was op de laatste dag grote behoefte aan een follow-up bijeenkomst.

3.3.4. Aan het eind van de week was het onderwijs weer realiteit geworden. Verscheidene studenten verklaarden later de angst voor het leraarschap te zijn kwijtgeraakt.

Een half jaar later kwam tweederde vrijwillig op een avond voor een nabespreking.

Vier studenten zijn in het volgende schooljaar les gaan geven aan de O.S.G.

4. HET WERKCOLLEGE IN HET SPINOZA LYCEUM

4.1. *Voorbereiding*

Bij het vooroverleg met de heer Goudekot beloofde deze de leraren voor medewerking te selecteren en het observatierooster te verzorgen.

Wij schreven een artikel over doelstelling en werkwijze van ons college in het lerarenmededelingenblad. Toch bleek nog een extra bijeenkomst met de docenten alleen noodzakelijk om al hun vragen te beantwoorden.

Voor het eerste college aanvang was er een bijeenkomst waarbij de studenten kennis konden maken met schoolleiding, docenten en het gebouw. De rector vertelde over het Daltonsysteem, zoals dat op zijn school functioneert.

4.2. *Programma*

De observaties konden alleen plaatsvinden van 14.30 uur tot 15.20 uur, dit doordat de studenten geen andere tijd van de dag beschikbaar waren. Het was het zevende uur.

Tot 16.45 uur werd in aansluiting hierop gerapporteerd, gediscussieerd en gepland.

De opzet was verder gelijk aan die van de Osdorpgroep. Zeven gêmeerde subgroepen van drie observeerden, discussieerden daarna onderling en rapporteerden.

Dit alles werd besloten met een plenaire discussie en planning voor de volgende observatie. Er waren in totaal tien van deze werkcolleges.

4.3 Resultaten

4.3.1. Terwille van de vergelijkingsmogelijkheid met het blokcollege hielden wij ons aan dezelfde sequentie, ondanks het feit dat een andere opzet na drie maanden zeker het enthousiasme had kunnen bevorderen.

Wij constateerden een geringere betrokkenheid bij de studenten dan in de blokcollege-situatie.

4.3.2. Ook in deze groep ging men vakbegrippen hanteren om het geobserveerde te beschrijven.

4.3.3. De beoordeling van klassesituaties werd steeds reëler.

4.3.4. De groepssaamhorigheid nam wel enigermate toe, maar was minder groot dan bij de blokcollegegroep.

4.3.5. Na de vakantie, die van 26 maart tot 7 mei duurde, bleek er wel een aanzienlijke saamhorigheid te zijn in de subgroepen.

4.3.6. De geringere betrokkenheid, het geringere enthousiasme en de geringe groepssaamhorigheid wijten wij aan het ongunstige moment van de dag (zevende uur) (leraren, leerlingen en studenten hadden al een lange dag achter de rug). Ook de langere tijd (twee tot vijf weken) tussen de observaties kan hier van invloed zijn geweest.

4.3.7. Vele studenten verklaarden hun angst voor het leraarschap te zijn kwijtgeraakt.

4.3.8. Voor een groot deel is de doelstelling: het enthousiast maken van de studenten voor het middelbaar onderwijs bereikt.

4.3.9. Bij de Osdorpgroep was de motivatie groter dan bij de Spinozagroep.

4.3.10. Deze colleges bleken voor vele studenten het eerste en enige contact met niet-vakgenoten te zijn geweest gedurende hun hele studietijd. Dit en het werken in de subgroepen achtten zij bijzonder waardevolle ervaringen.

5. VERVOLG

In het collegejaar 1968/1969 is het aantal werkgroepen dat observaties verricht op scholen uitgebreid tot zeven groepen op vijf scholen. Op verschillende manieren wordt onderzocht hoe deze observaties van actuele klassesituaties geïntegreerd kunnen worden in de leraarsopleiding.